

«ДАРЫН» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ОРТАЛЫҒЫ
Физикадан Президенттік олимпиаданың бірінші (өңірлік) кезеңіндегі
тапсырмалар ШЕШІМДЕРІ- 2025
11 сынып, 25 ұпай

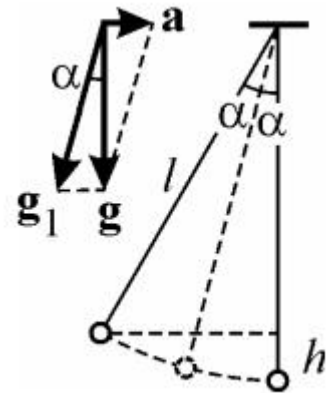
Есеп_1. [4,0 ұпай]

Үдеулерді қосу заңы бойынша вагонмен байланысқан санақ жүйесіне қатысты еркін түсу үдеуі,

$\vec{g}_1 = \vec{g} - \vec{a}$	[1,0 ұпай]

Суреттен көрініп тұрғандай үдеу модулі

$g_1 = \sqrt{g^2 + a^2}$	[1,0 ұпай]

Үдеу вертикальмен α бұрыш жасайды

$tg \alpha = \frac{a}{g}$	[0,5 ұпай]

Демек, автобустың қозғалысы басталған кезде маятник тұрақты орнықты күйінен α бұрышқа ауытқиды. Пайда болған тербелістердің нәтижесінде маятниктің вертикальдан ауытқуының максималды бұрышы 2α болады. Суреттен көрініп тұрғандай

$h = l (1 - \cos 2\alpha) = 2 l \sin^2 \alpha,$	[0,5 ұпай]

Келесі формуланы қолданып

$\sin \alpha = \frac{tg \alpha}{\sqrt{1 + tg^2 \alpha}}$	[0,5 ұпай]

Дұрыс жауапқа қол жеткіземіз

$h = \frac{2la^2}{g^2 + a^2} \approx 5,9 \text{ см}$	[0,5 ұпай]

Есеп_2. [5,0 ұпай]

Түтіктің екі күйі үшін Менделеев-Клапейрон теңдеуін жазамыз.

$\frac{p_0 V_1}{T_1} = \frac{(p_0 + \rho g h) V_2}{T_2}$	[3,0 ұпай]

немесе

$\frac{p_0 h_1}{T_1} = \frac{(p_0 + \rho g h) h_2}{T_2}$	[0,5 ұпай]

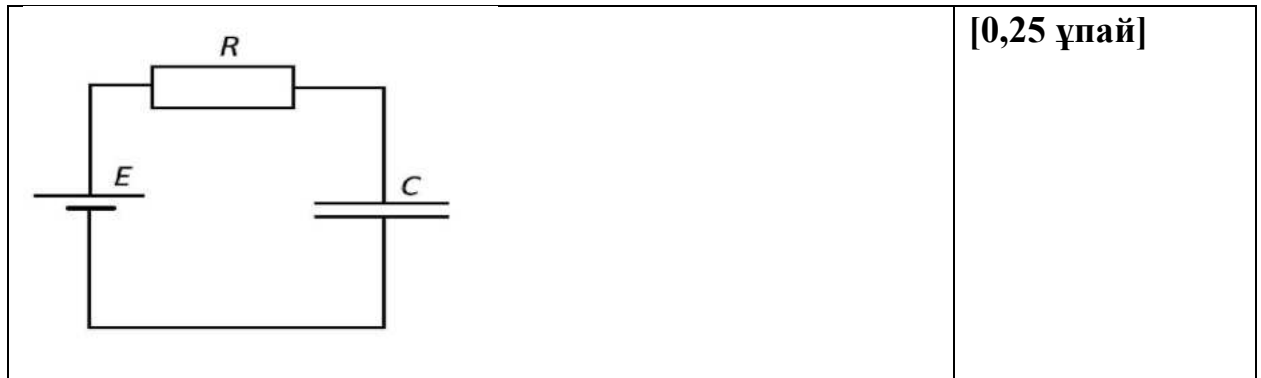
Қысымды мм.сын.бағ. бірлігінде есептеулер жүргізген ыңғайлы

$\frac{p_0 h_1}{T_1} = \frac{(p_0 + h) h_2}{T_2}$	[0,5 ұпай]

$h = \frac{T_2 h_1 p_0}{T_1 h_2} - p_0 = 17,2 \text{ см}$	[1,0 ұпай]

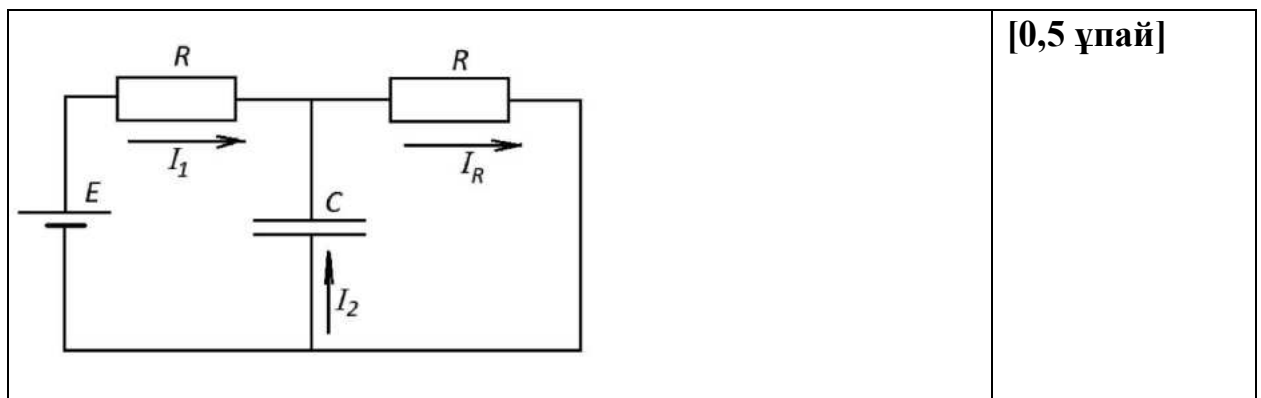
Есеп_3. [5,5 ұпай]

Егер конденсатор белгілі бір U кернеуіне дейін зарядталса, онда кілт ажыратылған тізбек келесідей болады:

Демек, конденсатор қайта зарядталады және тізбектегі ток шамасы:

$I_1 = \frac{E - U}{R}$	[0,5 ұпай]

Кілт тұйықталған

Кілт тұйықталған кезде оң резистор мен конденсатор параллель қосылады, екеуінде де кернеу U . Резистор арқылы $I_R = \frac{U}{R}$ ток өтеді, ал конденсатор арқылы өтетін ток Кирхгофтың бірінші ережесі арқылы анықталады:

$I_1 + I_2 = I_R$	[1,0 ұпай]

$\frac{E - U}{R} + I_2 = \frac{U}{R}$	[0,5 ұпай]

Бұдан

$I_2 = \frac{2U - E}{R}$	[0,5 ұпай]

Конденсатордағы заряд шамамен бірдей болғандықтан (кернеу шамамен бір мән маңында өзгеріп отырады), зарядтау процесінде ағып келген заряд, разрядталу кезінде ағып кеткен зарядқа тең. Ағып келгені:

$q_1 = I_1 \tau$	[0,25 ұпай]

Ағып кеткені:

$q_2 = I_2 \tau$	[0,25 ұпай]

$q_1 = q_2$	[0,25 ұпай]

Токтарды қоямыз:

$I_1 \tau = I_2 \tau$	[0,25 ұпай]

$\frac{E - U}{R} \cdot \tau = \frac{2U - E}{R} \cdot \tau$	[0,25 ұпай]

$E - U = 2U - E$	[0,25 ұпай]

$3U = 2E$	[0,25 ұпай]

$U = \frac{2}{3}E = 40 \text{ В}$	[0,5 ұпай]

Есеп_4. [5,0 ұпай]

Магнит өрісі жылдамдыққа перпендикуляр, яғни бөлшекке әсер ететін Лоренц күшінің модулі

$F = qvB$	[0,5 ұпай]

Бұл күш әрқашан жылдамдыққа перпендикуляр, сондықтан да бөлшек радиусы келесі түрде анықталатын шеңбері бойымен қозғалады

$r = \frac{mv}{ q B}$	[1,5 ұпай]

Кинетикалық энергия $E_k = \frac{1}{2}mv^2$

$v = \sqrt{\frac{2E_k}{m}}$	[0,5 ұпай]

Бөлшек ені l болатын магниттік аймақтың шекарасына перпендикуляр ұшып кіреді. Оның шеңберінің центрі өрістің ішінде кіру нүктесінің r қашықтықта орналасқан. Шекараға жүргізілген нормаль бойымен бөлшек мүмкіндігінше алыс, бірақ r радиусынан аспайтын қашықтыққа алыстай алады.

Алыс шекараға жету үшін (l қашықтықта)

$$r \geq l$$

болуы қажет

Шекаралық (шекті) жағдай – $r = l$ болғанда: бөлшек алыс шекараға жетіп, өрістен шыға алады.

Радиус формуласына $r = l$ мәнін қоямыз:

$l = \frac{mv}{ q B_{\text{кр}}} \Rightarrow B_{\text{кр}} = \frac{mv}{ q l}$	[1,0 ұпай]

v -ны энергия арқылы өрнектеп қоямыз:

$B_{\text{кр}} = \frac{\sqrt{2mE_k}}{ q l}$	[0,5 ұпай]

Егер $B \leq B_{\text{кр}}$ — радиус үлкен, бөлшек аймақты ұшып өтіп, қарама-қарсы шекарадан шығады.	[0,5 ұпай]

Егер $B > B_{\text{кр}}$ — радиусы тым аз, бөлшек шекараға жете алмайды, айналып кері қарай кетіп, артқа шығады.	[0,5 ұпай]

Есеп_5. [5,5 ұпай]

Егер линзаларды жазық жақтарымен беттестірсек, біз оптикалық күші екі линзаның оптикалық күштерінің қосындысына тең болатын қос дөңес линзаны аламыз:

$\frac{1}{F_1} = (n - 1) \left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} \right)$	[1,0 ұпай]

Енді олардың дөңес беттері бір-біріне қарайтындай орналастырылады. Осы кезде үш линза жүйесі пайда болады: бірінші шыныдан жасалған жазық дөңес, екіншісі – су, қосойыс, және үшіншісі шыны.

$\frac{1}{F_2} = (n - 1) \cdot \frac{1}{R_1} - (n_0 - 1) \left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} \right) + (n - 1) \cdot \frac{1}{R_2}$	[2,0 ұпай]

$\frac{1}{F_2} = \frac{1}{F_1} - (n_0 - 1) \left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} \right)$	[0,5 ұпай]

$\frac{1}{F_2} = \frac{1}{F_1} - (n_0 - 1) \cdot \frac{(n - 1)}{(n - 1)} \left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} \right)$	[0,5 ұпай]

$\frac{1}{F_2} = \frac{1}{F_1} - (n_0 - 1) \cdot \frac{1}{F_1(n - 1)}$	[0,5 ұпай]

Тағы да түрлендіреміз:

$\frac{1}{F_2} = \frac{1}{F_1} \left(1 - \frac{n_0 - 1}{n - 1} \right) = \frac{1}{F_1} \left(1 - \frac{0,33}{0,66} \right) = \frac{1}{2F_1}$	[0,5 ұпай]

Бұдан

$F_2 = 2F_1 = 4 \text{ см}$	[0,5 ұпай]